

A MEGÚJHODÓ ESZPERANTÓ

Hogy a nemzetközi nyelv kérdése már az ókorban is aktuális volt, bizonyítja a Babel-torony építésének bibliai legendája is. A legendát alkotó zsidók a sok nyelvet a legnagyobb istenverésnek tekintették. Ez érthető is: Kelet és Nyugat közé ékelve a zsidók sok idegennyelvű néppel érintkeztek s gazdasági érdekeik elérésében nem egyszer nyelvkülönbségbe botlottak. A történelmi fejlődés azonban még sok száz évig nem nyújtott lehetőséget a kérdés megoldására.

Az ókor más népeinél sem találjuk nyomát valamely kezdeményezésnek a nemzetközi nyelv megalkotására. Ugy az ókori görög, mint a római birodalom saját nemzeti nyelvét vezette be az állami és közéletbe, a rabszolgák, akik bár sokféle nemzetséghez tartoztak, kényszerültek az állam urainak nyelvét megtanulni és azt használni. A középkor sem hozott elvi újítást. A hűbéri rendszer adottságai folytán a nép földjéhez van kötve, arról el sem mozdulhat, — a népből tehát megindul a kezdeményezés. A hűbér-urak pedig magukévá teszik a főhűbér-úr, a katolikus egyház hivatalos nyelvét: a latint.

Csak a középkori városok gazdasági megerősödése, a világkereskedelem Amerika felé való új orientációja és az új gyarmatok gazdasági kizsákmányolásának lehetősége adott némi lehetőséget arra, hogy a nemzetközi nyelv kérdése ismét felvetődjék. A külkereskedelem óriási jelentősége az európai nemzetek meggazdagodásában előtérbe tolja a világalalom kérdését a versengő nagyhatalmak között, ez pedig magával hozza a világnyelv kérdését. Természetes, hogy az újkor hódítói is a maguk nyelvét igyekeztek az elnyomott nemzetekre ráerőszakolni, mint egykor ókori elődeik. Egymásután az angol, francia, német és olasz nyelv lesznek azok, amelyeket az illető nagyhatalmak mint világnyelvet szeretnének a többivel elismertetni, — ami azonban sehogyan sem sikerül: ki-ki a magáét tartja legfontosabbnak és elsőnek. Ezért egy hallgatólagos megállapodás jön létre: minden nyelv a megfelelő nagyhatalom érdekszférájában jut használathoz. Így például: Magyarországon a német, Szerbiában a francia, stb. A világnyelv kérdése azonban továbbra is fennmarad.

A polgárság uralomra jutása és az államrend legfontosabb tényezőjévé való kialakulása azonban a nemzeti nyelvek kérdését is előtérbe hozza és így nemcsak a nagyhatalmak, hanem a kism nemzetek életében is változás áll be. A nemzeti nyelv igen fontos ismertető jele az emberek nemzeti hovatartozandóságának és a kisebb nemzetek épp olyan jogokat követelnek meg a saját nyelvük számára, amilyenek eddig csak a nagyhatalmakat illették meg. A nyelvi zűrzavar világviszonylatban tehát csak fokozódik.

Ugyanakkor azonban a világkereskedelem és világforgalom óriási léptekkel halad előre. Korunk ipari forradalma hovatovább egy gazdasági egység felé sodorja az egész világot. Nem csoda tehát, hogy a nemzeti nyelv ápolói és fejlesztői mellett, a nemzetközi nyelv és megértés első apostolaival is találkozunk. Az utolsó

háromszáz évben 213 világnyelvtervezetet készítettek, magában a XIX. században pedig 138 ilyen tervezet látott napvilágot.

A nyelvek bábeli zűrzavarát igazán csak a tervezetek ezen tömkelege tükrözi vissza. Az ajánlatok a legkülönbözőbb „praktikus” alapelveket foglalják magukban. Van itt képirás, számjegy, vonalak, szótárak, melyekben a szerző által kitalált, sohasem hallott fantasztikus szavak ezrei vannak. Valamennyi tervezetnek egy a hibája: mindegyik magánhordta alkotójának személyi ízlését és szimpátiáját, a fennálló viszonyokat nem vették figyelembe s főleg figyelmen kívül hagyták, hogy mindig a közösség az az erő, amely egy nyelvnek társadalmi jelleget kölcsönöz. Habár a világnyelvtervezők között nagynevű tudósokkal is találkozunk, mint Comte, Descartes, Leibnitz, stb., még sem leljük fel tervezetükben ezt a felfogást.

Ilyen viszonyok között természetes, hogy az esperantó alkotója sem lehetett szűkkeblű, csak a saját nemzeti nyelvére gondoló és azt az egész világra ráerőszakoló hazafi; dr. Zamenhof Lajos Lázár, lengyel szemorvos, maga is egy soknemzetiségű vidéken élt, ahol az érintkező nagyhatalmi érdekek véres leszámolásokat idéztek elő az emberek között, már magának a nemzeti-ségi nyelvnek használata miatt is. Szülővárosában, Bialisztokban a legvéresebb összetűzésekhez vezettek az ottéló lengyelek, zsidók, oroszok és németek nemzetiségi szenvedélyei. Késekkel és revolverekkel biznyitgatták nemzeti meggyőződésüket az egymásra úszított fanatikusok. Az elvakult nemzeti gyűlölködés adta meg Zamenhofnak az első impulzust arra, hogy egy nemzetközi, minden létező nemzetől és politikai nagyhatalomtól független nyelvet szerkesszen. Ez a gondolat annyira lekötötte, hogy érte nemcsak ifjúságát, de egész életét, nyugalmát, jólétét, orvosi karrierjét és a polgári élet minden kényelmét is feláldozta.

Dr. Zamenhof összes elődjeivel szemben először ismerte fel azt az alapvető igazságot, hogy a nemzetközi nyelv sikerét csak a tömeghasználat biztosíthatja. Ezért a nyelvtani részt a lehető legegyszerűbben szerkesztette meg: az esperantó egész nyelvtana 16 szabályból áll. Mondatszerkezete egyszerű, logikus és könnyű. A másik igen fontos és általa figyelembe vett szempont volt, hogy a szavak, amelyek az új nyelvben alkalmazást nyernek, létező szavak legyenek, ellentétben elődjeivel, akik csaknem mindannyian új, sehol sem használatos szavakat ajánlottak. Az esperantóban a szavak gyökerei tehát a létező nyelvekből erednek, kiválasztásukat Zamenhof úgy végezte, hogy nagy figyelmet fordított arra, melyik szó felel legjobban az általa megjelölt fogalmat és a fennálló viszonyok között melyiket használják legnagyobb területen. Első brosurájába Zamenhof mindössze 900 ilyen szógyököt vett fel, de ez a kis szám is már elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy az új nyelven levelezni lehessen. Hogy a nyelv fejlődését viszont semmi se akadályozhassa, csak a szógyököt határozta meg, így különféle képzők

szolgálnak a fogalmak pontosabb meghatározására. Az, hogy Zamenhof létező szavakat vett szótárába tetemesen megkönnyíti a szavak tanulását: telefono, banko, szociala, kulturo, problemo stb. szavak megértése igazán nem jelent nehézséget, — az esperantóban pedig az összes használatban lévő u. n. „idegen-szavak” benne vannak. Tehát már a tanulás előtt ismeretes a szavak nagy része. A szókincs szaporítása is könnyű: az u. n. afixok (elő- és utóképzők) alkalmazásával egy gyökből húsz-harminc szó is képezhető. Mindez pedig a legszélesebb rétegek számára úgyszólván előkészíti az esperantót, csak kedvező körülmények szükségesek ahhoz, hogy az tényleg a tömegek érintkezési és megértési eszközévé váljon.

A nemzetközi nyelv problémájának ezen egyszerű és mégis célszerű megoldása gyorsan Zamenhof köré csoportosította az első esperantisták lelkes gárdáját. A szerző csak egy kis, pár oldalas brosurát küldött szét a világ minden tájára 1887-ben, de ez is elég volt ahhoz, hogy a levelezés az új nyelven megindulhasson. A levelezés könnyedsége bátorságot adott az első esperantistáknak: folyóiratok, egyesületek szervezése után, 1905-ben számuk már nagyra nőtt és a franciaországi Boulogne sur Marne-ban összehívták az első kongresszust. Dr. Zamenhof megnyitóbeszédének drámai hatása volt: az egymást tökéletesen megértő, vegyes nemzeti-ségű, különböző színű és nyelvű emberek egymás nyakába borultak a nyelv használhatóságának örömeire. Azóta az esperantisták száma állandóan növekszik s ma már meghaladja az egy milliót. A kongresszust is minden évben megtartják (kivéve a világháború éveit), az idén Londonban tartják július 26-tól augusztus 6-ikáig, — amelyre 26 országból 1500-an jelentkeztek. Jugoszláviában az évi kongresszust június 5—6-án tartották meg Novi Szádon nagy sikerrel.

A mai kor embere nem fog csodálkozni azon, hogy az esperantónak is vannak ellenségei. Ezek elsősorban azok, akiknek nem érdekük a népek kölcsönös megértése, akik hazugul a fajtájukat felsőbbrendűnek minősítik és az összes kisebb nemzeteket béklyóba verni törekcszenek. Betiltják az egyesületeket, sőt még a nyelv nyilvános használatát is büntetik. Franco pl. az általa megszállt terület összes esperantistáit letartóztatta s Kordoba eleste alkalmával minden ottani esperantistát kivégeztetett. Ennyire terjedhet a barbarizmus!

A nagy világban gyakran tapasztaltam az esperantó elsőrendű hasznát. Bécsben, Párisban, Hamburgban, Sao Paoloban (Brazília), Dakárban (Afrika) nagy segítségemre volt. Az a baráti kapcsolat, amelybe különböző fajú és nemzetiségű esperantistákkal jutottam, szétszakíthatatlan. Gyakorlatból tudom és vallom, hogy az igazi béke, emberszeretet és testvériesülés nagy céljainak eléréséhez az esperantó egyike lesz a leghasznosabb eszközöknek.